

een glossarium, waarin naast Maleise ook Javaanse en islamitische termen worden verklaard, en een lijst van afkortingen, die op zichzelf soms ook al een bron van informatie is. Dan komen een historisch overzicht van de zendingsgeschiedenis van Midden-Java gedurende het tweede en derde kwart van de twintigste eeuw aan de orde, waarover straks meer en het hart van de publicatie: de documenten. In 660 bladzijden komt een groot aantal (224) aan de orde. Het betreft de verslagen van synodale vergaderingen, kerk en zending, ziekenhuiswezen, opleiding van Javaanse predikanten, instituering van gemeenten, kerkordening, visitaties, Sadrachgemeenten, onderwijs en pers, vrouwenactiviteiten, enz. Een grote variëteit dus, die soms wordt verdiept door persoonlijke getuigenissen, zoals die van A. Anthéunisse, schoolhoofd in Kebumen in het zuiden van Midden-Java en administrateur van het zendingsziekenhuis aldaar. In gevangenschap te Japan zette hij voor zijn familie zijn belevenissen op papier en zo ontstond een ontroerend document humain. De opname van een dergelijk document maakt duidelijk, dat een bronnenpublicatie die zich richt op de recente geschiedenis altijd een arbitrair karakter zal hebben, maar ze zijn als verbeelding van een stukje mentaliteitsgeschiedenis onontbeerlijk. Na de documenten volgt een tiental bijlagen, waarvan de laatste uiterst waardevol is. Bijlage J, de 'Lijst van onderwerpen' geeft nl. een register van een aantal in de documenten voorkomende onderwerpen, die per categorie zijn gerangschikt. Dat zijn er maar liefst 61, beginnende bij de Arbeider- en vakbeweging en eindigende bij het Zondagsschoolwerk. Hier laat zich echt de kracht van De Jongs monnikenwerk zien: de onderzoeker is hem dankbaar voor de vele arbeid die reeds is verzet en dit geldt eveneens de uitgebreide registers en het mooie fotokatern.

De grote mate van informatie die het bronnenoverzicht geeft heeft ook zijn neerslag gevonden in het overzicht dat hier geboden wordt van de geschiedenis van de Gereformeerde zending in de betreffende periode. Het is interessant kennis te nemen van de productie en de verspreiding van Maleise en Javaanse christelijke lectuur als ondersteunende functie van het zendingswerk (12); het is boeiend geïnformeerd te worden over de werking van de medische dienst en de betekenis van de bedrijfsziekenhuizen, die soms zo beeldend 'suikerziekenhuizen' werden genoemd en ongetwijfeld is de beschrijving van de verhouding zending en Islam en haar rol in het politieke bedrijf van belang, maar het is af en toe wel wat veel. Hier is door

de overmatige informatie min of meer sprake van een défaut de ses qualités. Ik verwijs hiervoor slechts naar bladzijde 9, een opsomming van de medespelers op het Javaanse zendingsveld en naar de bladzijden 60 en 61 waar een overzicht wordt gegeven van diverse soorten medische inrichtingen op Midden-Java. De lezer heeft de neiging zich af te vragen of een gedeelte van de informatie niet naar de noten gebracht had kunnen worden, maar raadpleging daarvan leert, dat die ook al helemaal 'vol' zitten. Aan het begin van deze bespreking sprak ik over een bijna voorbeeldige uitgave. Het moge duidelijk zijn, dat het 'historische overzicht' voor deze recensent een belemmering vormt om nog loven-der te zijn. Waardevol is deze uitgave echter zeker, want De Jong leidt ons met grote deskundigheid door dit gedeelte van de zendingsgeschiedenis.

G.J. Kok, *Geschiedenis van de Gereformeerde Kerk van Groningen-Noord*, 4 dln. Deel 1: 'Het leven zeker gesteld...'. 25 jaar onder 'de Regenboog' (1972-1997), 1997, 209 blz. Met computerklankbeeld op schijfje. ISBN 90-803572-1-9. Deel 2: 'En zij volgden Hem...' 40 jaar in en om de 'Goede Herderkerk' (1956-1997), 1997, 211 blz. ISBN 90-803572-2-7. Deel 3: 'Magnalia Dei...' 25 jaar Soembawijk en Magnaliakerk (1953-1978), 1997, 143 blz. ISBN 90-803572-3-5. Deel 4: 'Tot Mijn gedachtenis...' 25 jaar rondom 'De Garf' (1966-1991), 1997, 189 blz. Ill. ISBN 90-803572-4-3. Uitgaven in eigen beheer, te bestellen bij de auteur, Briljantstraat 375, 9743 NN Groningen, à f 30,00 per deel.

— Aart de Groot

Wordt de geschiedenis van een kerkgebouw of lokale kerkelijke gemeente meestal te boek gesteld n.a.v. een jubileum, voor G.J. Kok is het sluiten van kerkgebouwen kennelijk aanleiding om de recente geschiedenis van de Gereformeerde Kerk van Groningen-Noord te gaan beschrijven. Na de ingrijpende Vrijmakingsgeschiedenis die het zielen aantal halveerde, beleefde deze kerk in de jaren vijftig en zestig een flinke groei, die grenzen verlegde en kerkbouw noodzakelijk maakte. Krap een halve eeuw later is de situatie geheel veranderd. Het blijkt nu, dat bepaalde nieuwe wijken minder in trek zijn, dat sommige kerkgebouwen een